

החנוכה - סוף להות

מטרת השיעור:

- ✚ התלמידים יכירו את המקור להדלקת נרות בחנוכה, על מנהגיו השונים.
- ✚ התלמידים יעסקו במשמעותה הסמלית של המנורה והחנוכה.
- ✚ התלמידים ייחשפו למגוון רחב של חנוכיות מעוצבות, ויעצבו חנוכייה אישית.

פתיחה:

את השיעור חשוב לפתוח מהמקום של התלמידים עצמם. ולכן חשוב מאוד לבקש מהתלמידים לפני השיעור להביא חנוכיות מביתם. למרבית הילדים בוודאי יש חנוכיות, בין אם אלו חנוכיות מעוצבות (שאלו אינן כשרות מבחינה הלכתית), בין אם אלו חנוכיות עתיקות שעוברות במשפחה, ובין אם אלו חנוכיות שעיצבו הילדים בגן, או האחים במהלך השנים. באם התלמידים לא מביאים חנוכיות יש להראות להם מגוון של חנוכיות שונות ומשונות:

קריאה יחסה:

- ✚ במה דומות כל החנוכיות? במה הן שונות?
- ✚ מהן הסיבות לשוני? ולדמיון?
- ✚ איזו חנוכייה מצאה חן בעיניכם ביותר? מדוע?
- ✚ האם יש חנוכייה שמתאימה לדעתכם יותר מאחרות להדלקת נרות בחנוכה? איזו? מדוע?

חלק ראשון: על סוגי חנוכיות

"הנרות יהיו בשורה אחת בשווה,
לא אחד גבוה ואחד נמוך.
ויהיה הפסק בין נר לנר,
שלא יתקרב הלהב של זה לזה,
ויהיה כמו מדורה."

(מתוך: קיצור שולחן ערוך לר' שלמה גאצנפריד ז"ל)

ציירו דוגמאות לחנוכייה כשרה ולחנוכייה פסולה.
הגדירו את הקריטריונים לפסילת חנוכייה במילים שלכם.
תוכלו ליצור דף עבודה בו תבקשו מהתלמידים לסמן חנוכיות פסולות מבין מספר תמונות וציורים. (ניתן למצוא דוגמא בחוברת של מרים צרפתי לחנוכה ולטו בשבט)

כצת דלן הכיתה:

- מדוע לדעתכם, נקבעה ההלכה שכל הנרות יהיו באותו גובה? האם זה מסמל משהו? 🍀
- מדוע צריך להיות רווח בין הנרות השונים? מה יקרה, לדעתכם, אם ייראו הנרות כמו מדורה אחת גדולה? 🍀

חמורה: אין בנמצא הסבר לחוקי חנוכייה כשרה כך שניתן לקיים כאן דיון פתוח לגמרי ללא תשובה אחת "מוסמכת". ברוח ערכי משרד החינוך נוכל לשים לב, בין היתר, לערך השיוויון מול ערך הייחודיות. כל הנרות שווים בגובהם אך שונים בצבעם ומובחנים זה מזה ולא מתערבבים. מה זה יכול לומר? (חשבו למשל על העיקרון העומד מאחורי תלבושת אחידה אך בצבעים שונים: מה זה מאפשר? מה זה מונע?) מתי אני רוצה להיות כמו כולם? מתי אני רוצה להיות מיוחד? האם ניתן גם וגם? (בלשון משרד החינוך: שווים אך שונים)

הידעת? אתי נולדה האיפה "חנוכיה"?

המילה חנוכיה נולדה כפי הנראה בפייה או בעטה של חמדה בן-יהודה אשתו השניה של אליעזר בן-יהודה. היא שקדה על לימוד העברית וסייעה הרבה לבעלה בעבודתו העיתונאית והבלשנית. המילה הופיעה לראשונה ברשימה שפירסמה בשנת תרנ"ז (1897) בעיתון של בעלה "הצבי". לא כולם אהבו את המילה החדשה: לילנבלום שלחם בממציאי המילים החדשות, הטיל ספק בכשרותה של המילה החדשה: "היום תאמרו להם 'חנוכיה' למנורה של שמונה נרות ויקבלו, גם אם אין שום עניין למנורה עם השורש 'חנך', ובשם זה נוכל לקרוא גם את 'הסובבת' (סביבון) שהילדים משחקים בה בחנוכה..." אפשר שגם דעתו של בן-יהודה לא היתה נוחה מהמילה חנוכיה. מכל מקום היא איננה מופיעה במילון. (ראובן סיוון "מילים ראשונות")

חלק ג': החנוכיה כסאף

למורה: נהוג לספר לילדים על נס פך השמן כסיבה לשמונת הקנים בחנוכייה (השמן שהספיק לשמונה ימים) אולם, ישנם במקורות היהודיים עוד כמה סיפורים והסברים למספר קניה של החנוכייה ובשיעור זה נביא אחד מהם (יש לבחור אחד מן השניים שלפניך). ושאל: כיצד יתכן שיש לנו הסברים שונים למספר קניה של החנוכייה?

סיפור ראשון: שמונה שיפודים

"בשעה שניצחו בניו של חשמונאי הכהן הגדול למלכות יוון, נכנסו לבית המקדש, מצאו שם שמונה שיפודין של ברזל וקבעו אותם והדליקו בתוכם נרות" אמרו לו החכמים: שיפודין של ברזל היו וחיפום בעץ, העשירו עשאום של כסף, חזרו והעשירו עשאום זהב"

"ולמה מדליק נרות בחנוכה?"

אלא בשעה שניצחו בניו של חשמונאי הכהן הגדול למלכות יוון נכנסו לבית המקדש, מצאו שם שמונה שיפודין של ברזל וקבעו אותם והדליקו בתוכם נרות".

(תענית פ"ט).

ועוד מספרת הגמרא:

שיפודין של ברזל היו וחיפום בעץ, העשירו * - עשאום של כסף, חזרו והעשירו - עשאום זהב".
(מנחות כ"ח).

כיצד הודלקה החנוכייה הראשונה?

ממה הייתה עשויה?

כיצד ומדוע השתנתה עם השנים?

מדוע הודלקו בחנוכה הראשון דווקא שמונה נרות ולא מספר אחר? (היכן הייתה המנורה?)

*העשירו = התעשרו

הצעה ליצירה:

ציירו את החנוכייה הראשונה.
סיפור שני: שמונה ימי תענית

לפי שְׂרָאָה אָדָם הָרָאשׁוֹן יוֹם שְׁמִתְמַעֵט וְהוֹלֵךְ,

אָמַר: אוֹי לִי, שָׁמָא בְּשָׂבִיל שְׁסַרְחִתִּי –
עוֹלָם חֲשׂוֹף בְּעַדִּי וְחוֹזֵר לְתוֹהוּ וָבְהוּ,
וְזוֹ הִיא מִיתָה שְׁנִקְנָסָה עָלַי מִן הַשָּׁמַיִם!

עָמַד וַיֵּשֶׁב שְׁמוֹנֶה יָמִים בְּתַעֲנִית וּבְתַפְלָה.

כִּיּוֹן שְׂרָאָה תִּקְוַפֵּת טַבַּת וְרָאָה יוֹם שְׁפִאָרֶיךָ וְהוֹלֵךְ,
אָמַר: מְנַהֵגוֹ שֶׁל עוֹלָם הוּא.

הֲלֹךְ וְעָשָׂה שְׁמוֹנֶה יָמִים טוֹבִים.
לְשָׁנָה הָאַחֶרֶת עֲשָׂאן לְאֵלּוּ וּלְאֵלּוּ יָמִים טוֹבִים.

(תלמוד בבלי, מסכת עבודה זרה, דף ח ע"א)

לפי שראה = כיוון שראה
יום שמתמעט = יום שמתקצר, שהשמש בו שוקעת מוקדם יותר ויותר
סרחתי = חטאתי, אכלתי מפרי עץ הדעת
עולם חשוך בעדי = היום מחשיך, בגללי
מיתה שנקנסה עלי = אני עומד למות כעונש על חטאי
עמד וישב = "עשה מעשה" וישב שמונה ימים בתפילה
לשנה האחרת = בשנה שלאחר מכן

שאלות לדיון:

- ✚ מה מסמל האור בסיפור ומה מסמל החושך?
- ✚ כיצד אתם חשים בחושך, וכיצד באור?
- ✚ מה אתם יותר אוהבים- אור או חושך?
- ✚ על פי הסיפור הזה, מדוע אנו מדליקים נרות בחנוכה?
- ✚ מה מסמל האור של החנוכייה בליבו של החורף החשוך והקר?
- ✚ האם סיפור זה קשור או לא לסיפורי מלחמת המכבים והחשמונאים ביוונים?
- ✚ האם סיפור זה קשור לסיפור "נס פך השמן"?

מחנה: שני הסיפורים שהובאו כאן הינם סיפורים אלטרנטיביים לנס פך השמן ונראה כי

מבחינה היסטורית נס פך השמן הוא המאוחר שבהם. לתלמידים נספר שישנן כמה סיבות

להיווצרות החנוכייה וחג החנוכה והיום למדנו סיבה אחת נוספת.

במה דומה הסיפור שלמדנו לזה של נס פך השמן (שניהם מסבירים את קיומו של חנוכה לאורך

שמונה ימים שניהם גם מקשרים זאת להעלאת אור או להדלקת נרות) במה הם שונים? (באחד

מוזכר נס ובאחרים מצוינת התנהגות אנושית שהובילה ליצירת החג)

לבוש ובגד - מבוא

קריאת כיוון:

התלמידים יבררו לעצמם מהי מהות הלבוש ומהם תפקודיו השונים: אלה הפונקציונליים ואלה התרבותיים-חברתיים.
התלמידים יעסקו בביטוי "הבגד עושה את האדם": מתי אנחנו מזהים בני אדם לפי לבושם ומתי רצוי שלא לעשות זאת?
התלמידים ידונו בשאלת הקשר בין בגד לתרבות?

חלק ראשון: מהם תפקידיו של הבגד?

נקיים בכיתה תחרות קצרצרה בקבוצות או ביחידים: נבקש מכל קבוצה/זוג או תלמיד לכתוב במחברתם שמות של פריטי לבוש שונים, רבים ככל האפשר. אח"כ נאסוף את השמות על הלוח ונבדוק מי רשם הכי הרבה שמות (ניתן גם לבדוק מקוריות: מי הציע פריטים שאחרים לא חשבו עליהם וכך לתת ניקוד גם על חשיבה וידע).

שאלה:

מדוע אנחנו זקוקים לפריטי לבוש כה רבים ומגוונים? שוחחו על השימושים השונים: כשחם, כשקר, כשהשמש חזקה, כשגשום, לידיים, לרגליים, לצוואר, לטיולים, לשבת וכו'. האם אנחנו לובשים דברים גם ליופי? מדוע? מדוע בגד צריך להיות יפה?

משימה: תוכלו לבקש מהתלמידים לתאר / לכתוב / לצייר בגד האהוב עליהם במיוחד

ולספר: : במה הוא משמש אותי? ומדוע הוא אהוב עלי כ"כ?

למורה: לאורך ההיסטוריה התפתח לבושם של בני האדם עפ"י התפתחויות טכנולוגיות (בדים חדשים, טכניקות תפירה וצביעה ועוד) עפ"י תפקידים שונים (כיצד התלבשו נשים וגברים לנשפים מפוארים בארמון המלוכה וכיצד לעבודת השדה? מה לובש דבוראי? דייג או שוחט?) אך גם עפ"י התפתחות אופנתית (בעבר גברים לבשו שמלות, האם גם היום? היכן? מה השתנה? מהו המקום היחיד בעולם בו גברים לובשים מדי פעם חצאיות? מדוע הם עושים זאת?).

מטרתנו היא לעורר את התלמידים לחשיבה על הפונקציות השונות של הלבוש בכלל ועל לבושם הם בפרט. מדוע אני מתלבש כפי שאני מתלבש? אילו שיקולים אני מפעיל? (חובת תלבושת אחידה, התאמה למבנה גוף, רצון להיראות טוב, התאמה למזג האוויר ועוד).

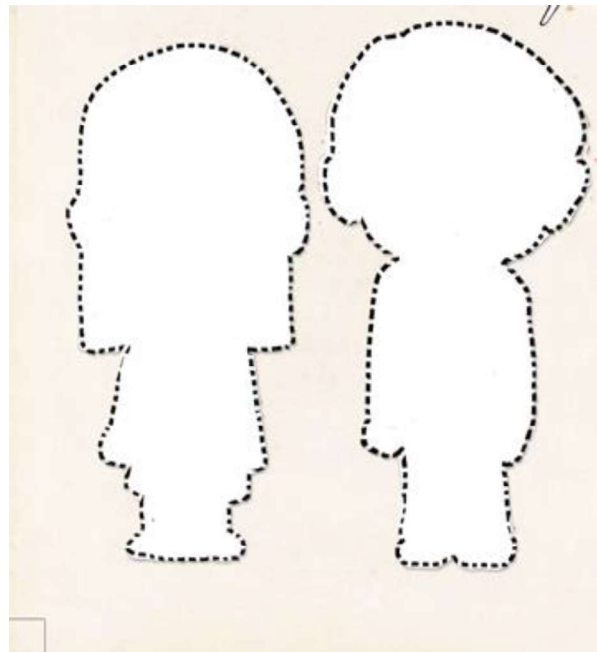
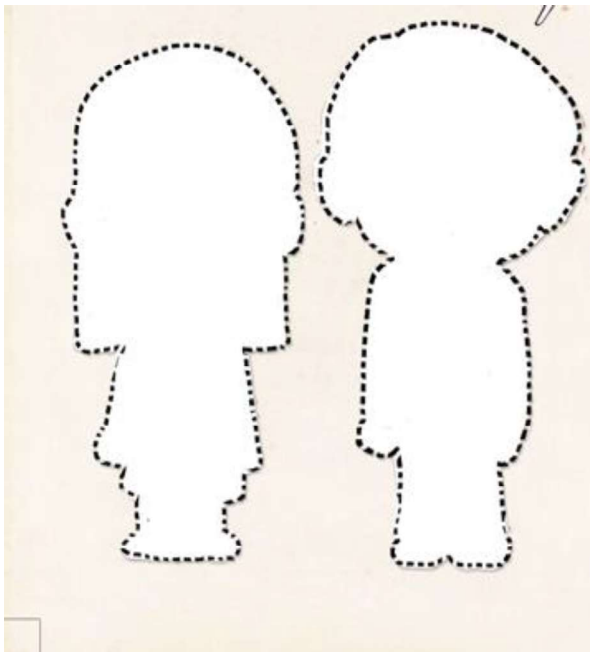
חלק 1: מה אומר עלי הכתב שלי?

פזמונים 1:

נחלק לילדים דמויות, ניטרליות ונבקש מהם לבחור דמות אחת, לצייר ולצבוע אותה ולהדביק על מקל של ארטיק. הדמויות הן: חייל, רופא, שוטרת, שחקן כדורסל ומורה. כעת נקרא את הסיפור ונבקש מהילדים להרים את הדמות המתאימה בכל שלב של הסיפור (כך יוצר מעין תיאטרון בובות):

מעשה בכובע, שלרב מהראש לא זע,	הלכה השוטרת, באה מורה.
שיום אחד, עף עם הרוח, ובצד הכביש שכב	הרימה את הכובע,
לנוח.	מדדה על ראשה ולבסוף קבעה-
בא חייל, הרים את הכובע,	מתאים בדיוק בגודלו,
מדד על ראשו, התלבט ולבסוף קבע-	אוהבת אני את צבעו.
גדול הוא לי מדי ומראשי יפול הוא בוודאי.	נח לראשי, נעים ומחמם,
השאיר את הכובע במקומו והלך לו.	נראה הוא עזוב ושומם.
הלך החייל, בא הרופא, הרים את הכובע,	אקח אותו, אשפשף ואנקה,
מדד על ראשו, התלבט ולבסוף קבע-	וכובע חדש לי יהיה.
אין הוא מתאים לעבודתי בין חולים,	
אשאיר אותו כאן לאחרים.	לקחה המורה את הכובע,
השאיר את הכובע במקומו והלך לו.	ניקתה וכיבסה.
הלך הרופא, בא שחקן הכדורסל,	ומדי יום, בימות החורף,
הרים את הכובע,	הגן עליה הכובע מפני הגשם הנוטף.
מדד על ראשו, התלבט ולבסוף קבע-	
אין הוא מתאים לי כלל וכלל	
שכן עלול הוא להיתקע בסל.	
השאיר את הכובע במקומו והלך לו.	
הלך הכדורסלן באה שוטרת,	
הרימה את הכובע, מדדה על ראשה התלבטה	
ולבסוף קבעה-	
נח הוא ויפה	
אך יפריע לי את תפקידי למלא.	
עלי לחבוש רק את כובע השוטרת,	
בכל שעה במשמרת.	
השאירה את הכובע והלכה לה.	

(כתבה: שירה סופר)

כיצד נצבעו החיילים? והשוטרת? וכיצד לבוש שחקן הכדורסל? והרופא? במה דומים ציורי התלמידים? מדוע?
במה דומים ציורי המורה? במה הם שונים? האם למורים ישנה "תלבושת אחידה"? מדוע לדעתכם?
מדוע לבעלי מקצוע מסויימים ישנם בגדים דומים? (שוחחו על בעלי תפקידים נוספים שיש להם **מדים**) כיצד זה משרת אותם? ואותנו?
מדוע לתלמידים יש תלבושת אחידה? (האם היא לגמרי "אחידה" או שישנו שוני בצבעים ובסמלים בין בתי הספר השונים?)

פעילות 2:

נציג בפני התלמידים תמונות של אנשים הלובשים בגדים שונים ונבקש מהם לשכנע את מקצועו של האדם הלובש אותם (מצ"ב כמה דוגמאות):

האם בגדים מספרים לנו משהו על מי ששובש אותם?
מתי הם מטעים אותנו?
תוכלו כאן לשוחח על הפתגם:

"אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו"

כיצד הוא מתקשר לבגדים?
ניתן כאן גם לספר את סיפור "הבגד הרעב"

אסימטריה: התלמידים ישלימו את המשפט הבא במחברת:
אני חושב שתפקידו של הבגד הוא: _____

חלק פסי: רלונטיות

"רבי יוחנן קרא לבגדיו 'מכבדות'"
(בבלי, שבת, קיג, ע"א)
שמכבדין בעליהן; ... כבודו היינו בגדיו.
(רש"י)

התייחסו לדברי רבי יוחנן ולפרשנותו של רש"י שלפניכם ושוחחו:
האם אתם מסכימים עם דברי רבי יוחנן?
מתי הבגדים יכולים לכבד ומתי הם מעוררים בושה?
האם הכוונה כאן רק לבגדים או שניתן להתייחס גם לאופן בו לובשים אותם?

חלק רביעי: מה הקשר בין בגדים לתרבות?

כיצד יכולים בגדים לספר לנו על תרבויות?

האם לתרבויות שונות ישנם בגדים מיוחדים?

האם אפשר לדעת לפי הבגדים אם אדם הוא יהודי, ערבי, מוסלמית או יהודיה חרדית?

כיצד?

נסו לחשוב על בגדים "יהודיים" רבים ככל האפשר..... תיכף מתחילים.